

# En liten stor tjeneste

Helsestasjonen i Norge har passert 100 år. Hva med de neste hundre?

I 1911 åpnet den første helsestasjonen for mor og barn i Norge. Barnepleiestasjonen som den ble kalt, ble drevet av Tøyen menighet i Oslo. Siden den gang har helsestasjonen utviklet og utvidet sitt tilbud til barn og foreldre over hele landet, og bidratt til at norske barn er blant de friskeste i verden.

I årene før og etter 1911 ble det etablert flere forløpere til dagens helsestasjon. Det var barnepleiestasjoner drevet av menigheter, og spedbarnsklinikker og kontrollstasjoner drevet av Norske Kvinners Sanitetsforening (N.K.S.)

Da helsestasjonen på Tøyen ble åpnet av professor T.B.C. Frølich i 1911, var målsettingen å oppmuntre mødre til å amme barna sine. Det ble også delt ut tran og melk til mødrene. Kontrollstasjonene som N.K.S. drev, hadde som oppgave å gi råd om barnets pleie og ernæring, og barnet ble undersøkt og veid. Søsteren som var tilknyttet kontrollstasjonen, assisterte legen og besøkte hjemmene i barnas første leveår.

Når vi gjennom 2011 har markert hundreårsjubileet på landets helsestasjoner, er det i visshet om en tjeneste som har klart å kombinere tradisjonelle funksjoner med nødvendig fornyelse. Helsestasjonen er en suksesshistorie som norske myndigheter burde eksportere med stor stolthet fremfor å se hen til stadig mer privatisering av det forebyggende helsetilbudet for barn og unge!

## Helsestasjonen før og nå

De første tiårene helsestasjonene ble drevet var hygiene, forebygging av infeksjoner, tuberkulose og ernæring sentrale tema. Etter hvert som bolig- og levestan-

darden ble forbedret, tok forebygging av de såkalte livsstilssykdommene og ulykker stadig mer tid. I dag er det særlig psykososiale problemer og sykdom som dominerer hverdagen på helsestasjonene. Samtidig er vaksinasjon, kosthold, søvn, språk og barnets utvikling evigaktuelle tema.

Hver eneste konsultasjon i sped- og småbarnsalderen er viet observasjon og oppfølging av barnets vekst og utvikling, og foreldreveiledning. Dette er veiledning ut fra foreldrenes opplevde behov og fagfolks vurderinger, og er en vesentlig del av det tilbudet helsestasjonen gir.

De fleste foreldre er gode nok foreldre. De gir sine barn kjærlighet, omsorg, trygge og forutsigbare grenser – og gjør feil av og til. Noen foreldre trenger i korte perioder hjelp og råd i forhold til vanlige vansker med vanlige barn. Ofte er helsestasjonens jobb å bidra til å senke kravene og forventningene foreldre stiller til seg selv. Mange foreldre ønsker å gjøre alt 110 prosent perfekt, noe som resulterer i stress for både barn og foreldre, og påfølgende skuffelser. Foreldre har knapt vært mer beleste og opptatt av sine barns ve og vel enn i dagens samfunn – så til de grader at teorien av og til overskygger praksisutøvelsen!

I noen familier har både barn og foreldre større og til dels svært store utfordringer, enten som følge av forhold hos barnet, hos foreldrene eller på grunn av livshendelser som skaker familien. Ikke sjelden blir barna symptombærere på det som er galt i familien og vår innsats kan bli rettet mot symptomene mer enn årsaken. Problemene er gjerne av en slik karakter at det må iverksettes en lang

rekke tiltak som eksempelvis avlastning, hjelp i hjemmet, økonomisk bistand og helsehjelp. Helsestasjonen blir ofte navet i den sammensatte hjelpen som må ytes.

## Langt mer enn et sprøytestikk

Mange tror at helsestasjonen stort sett tilbyr vaksiner, veiing og måling. Da kan et besøk på den lokale helsestasjonen varmt anbefales! Det som vil møte deg er et yrende liv av pappaer, mammaer, babyer og større barn – med ulike kulturell og etnisk bakgrunn, språk og erfaringsbakgrunn. Du vil oppleve barn som får vaksiner, blir veid og målt, men også barselgrupper, nettverksgrupper, foreldreveiledning, babysang, individuelle konsultasjoner og mye, mye mer.

Barn har en lovfestet rett til helsekontroll. I løpet av barnets første leveår skal det ha tilbud om ti konsultasjoner/hjembesøk, deretter ytterligere fire konsultasjoner frem til fylte fire år. Alle nyfødte skal få tilbud om hjembesøk av helse-søster etter fødsel, og det er et ønske at hjembesøk benyttes som metode overfor eldre barn i langt større grad enn i dag. Noen steder får også kvinnen hjembesøk av jordmor etter fødsel.

Alle helsestasjoner skal ha ansatt helse-søster, jordmor, lege og fysioterapeut.

Helsesøster er den man oftest vil være i kontakt med, og som har hovedtyngden av oppfølging av alle barn – fra rett etter fødsel og til barnet fyller 20 år (+). Helse-søster er autorisert sykepleier med en videreutdanning innen helsefremmende og forebyggende arbeid, spesielt rettet mot barn og unge, på arenaen helsestasjon (og skolehelsetjenesten). Mange helsestasjoner har i tillegg ansatt eller



tilknyttet eksempelvis psykolog, familie-veileder og spesialpedagog.

Helsestasjonen skal bidra til gode og trygge oppvekstvilkår, god helse, opplevelse av mestring i hverdagen, og gi tilbud om veiledning, råd og støtte. Helsestasjonen skal være stedet hvor foreldre kan møte fagpersoner som på bredt grunnlag vurderer barnets helse, som kan være diskusjonspartnere og hjelpe foreldre å navigere i all den helseinformasjonen som finnes. Alle skal møtes med respekt og åpenhet. En viktig funksjon er å bidra til utjevning av sosiale helseforskjeller.

### Knapper og glansbilder

Man kan ha inntrykk av at helsestasjonen er en liten kommunal tjeneste. Så «liten» at ingen sentrale helsemyndigheter fant det på sin plass å markere hundreårsjubileet.

Totalt gir helsestasjons- og skolehelsetjenesten tilbud til cirka 1,2 millioner barn og unge og deres foreldre – altså rundt ¼ av befolkningen. Tjenesten skal være et tilbud for alle barn og unge fra 0–20 år og deres foreldre, samt til gravide. Nær 100 prosent av målgruppen benytter tilbudet, og brukerundersøkelser viser stor grad av tilfredshet med tilbudet.

Helsestasjonen har en stor målgruppe og et omfattende mandat, men er liten hva gjelder bemanning, bevilgninger og oppmerksomhet blant beslutningstakere.

Eksempelvis skulle Stavanger kommune hatt 67 helsesøsterstillinger mens de faktisk har 36! Den samme tendensen ser vi i de fleste kommuner – tjenesten drives for knapper og glansbilder.

### De neste 100 årene?

Helsedirektoratet la i fjor fram en utvi-



**VAKSINASJON:** Mor med barn på spedbarnskontroll i 1947. Helsestasjonen er i dag langt mer enn vaksine, veiing og måling. Foto: Skotaam Aktuell/ Scanpix.

klingsstrategi for helsestasjons- og skolehelsetjenesten. De mener det er behov for bortimot 1500 flere ansatte i tjenesten – både helsesøstre, fysioterapeuter og leger. I statsbudsjettet for neste år har regjeringen foreslått 10 millioner til denne tjenesten, altså rundt 15 stillinger! Litt over en prosent av behovet. Når det samtidig er en meget stram kommuneøkonomi hvor forebygging ofte nedprioriteres, ser det dårlig ut for utvikling og styrking. På bakgrunn av dette er det betimelig å spørre sentrale helsemyndigheter – hva med helsestasjonen de neste 100 år? Betyr alle fine ord om hvor viktig helsestasjons- og skolehelsetjenesten er, ikke mer enn papiret de er skrevet på?

Helsedirektoratets utviklingsstrategi peker på behov for tydeligere lovforankring, normering av stillinger og opprettelse av et kompetansemiljø. Når helse- og omsorgsdepartementet utfordres på hvordan denne strategien er tenkt oppfulgt, blir det tydelig at man verken har tenkt å prioritere normering av stillinger eller kompetansemiljø. Man skal i stedet holde fagmiljøene «gående på gress» i påvente av arbeidet med en noe tydeligere lovforankring.

Vi tror ikke lengre på «løftene» om satsing, og vi er genuint usikre på om helsemyndighetene er villige til å gjøre det som skal til for at tjenesten fortsatt skal utvikle seg.

Jeg spør deg helseminister Anne-Grete Strøm-Erichsen – finnes det reell politisk vilje til å satse på helsestasjonen også i fremtiden, eller er det bare fagre ord? Et tydelig og forpliktende svar vil være den beste jubileums-gaven barn og foreldre kan få! ■

#### Kilder

Helsesøster, mer enn et sprøytestikk, Landsgruppen av helsesøstre NSF 2008.

Helsesøstertjenesten, fra menighetssykepleie til folkehelsevitenskap, Glavin og Kvarme, Akribe 2003).

IS-1154 Kommunenes helsefremmende og forebyggende arbeid i helsestasjons- og skolehelsetjenesten, Sosial- og helsedirektoratet 2004.

IS-1798 Utviklingsstrategi for helsestasjons- og skolehelsetjenesten, Helsedirektoratet 2010.

Nasjonalt kompetanse- og utviklingssenter for helsestasjons- og skolehelsetjenesten, Plan- og idéskisse. Landsgruppen av helsesøstre NSF 2009.

Pasientrettighetsloven, 1999, www.lovdatab.no.

St.meld. nr. 47 (2008-2009) Samhandlingsreformen helse- og omsorgsdepartementet.

# Aktuelle bøker

Tekst Johan Alvik Omslagsfoto Forlagene

#### BOKOMTALE

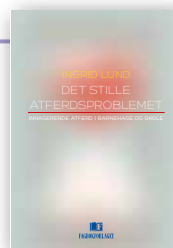


### Råd til foreldre

Boka tar utgangspunkt i at det er selve relasjonen til foreldrene og andre voksne som bygger barns selvfølelse, ikke teknikker for barneoppdragelse. Barn har behov for kloke, sterke og snille voksne som både kan gi beskyttelse og trøst, og oppmuntre til selvstendig bevegelse ut i verden. Men barn behøver også voksne som er villige til selv å være i utvikling. Forfatteren Guro Øiestad er psykolog og spesialist i klinisk psykologi. Hun har ingen fiks ferdige oppskrifter, men med utgangspunkt i utviklingspsykologi, hjerneforskning og tilknytningsteori gir hun leseren råd som kan hjelpe foreldre til å bygge en robust og god selvfølelse hos barna sine.

*Selvfølelsen hos barn og unge, Gyldendal*

#### BOKOMTALE



### Innagerende atferd

Boken retter søkelyset mot stille og tilbaketrukkne barn og ungdommer som ofte blir borte i en hektisk barnehage- og skolehverdag. Forfatteren Ingrid Lund er førsteamanuensis ved Universitetet i Agder og har bred erfaring fra skole og psykiatri. Hun presenterer erfaringer fra samarbeid med pedagoger, foreldre og hjelpeapparat. Lund viser til konkrete tiltak som fremmer godt samarbeid med barn og unge med innagerende atferd. Det stille atferdsproblemet utfordringer blir drøftet mot nyere forskning og teoretiske perspektiver.

*Det stille atferdsproblemet, Fagbokforlaget*

e



«Kunnskap er næring for sjelen.» *Platon*

#### BOOKOMTALE



### Historier om incest

Boken forteller om Støttesenteret mot incest sin rolle i arbeidet mot incest, hva det vil si å bli utsatt for seksuelle overgrep og hvordan det er mulig å bearbeide overgrepene. Sterke historier og møter mellom mennesker står sentralt i boken, som til tross for sitt dystre tema, formidler livsglede og optimisme og gir innsikt og kunnskap. Støttesenteret mot incest hadde 25-årsjubileum i 2011. Forfatter er Toril Brekke.

*Ut med det! Aschehoug*

#### BOOKOMTALE



### Barn som opplever vold

Kan barn som opplever vold i familien både beskyttes og gis rett til delaktighet i beslutninger som påvirker deres liv?

I denne boken berøres en rekke ulike temaer som barns tolkninger av vold innenfor familien, utfordringene som ligger hos hjelpeapparatet, samt myndighetenes intervensjoner i barns liv som familierettslige prosesser og avgjørelser om økonomisk bistand.

Bokens kapitler gir en oversikt over ulike spørsmål, metoder, analyser og resultater fra forskning om barn og vold.

Forfattergruppen har ulik bakgrunn i praksis og forskning knyttet til barn som opplever vold i familien.

*Barns stemmer om vold, Gyldendal*

#### BOOKOMTALE



### Når unge sliter

Temaet er ungdom og psykisk helse. Første del av boken består av fortellinger om ungdom, og mange av dem har dårlig psykisk helse når vi møter dem. De har opplevd ting som har gjort dem syke, eller de har det bare fryktelig vondt uten at de helt vet hvorfor eller hva de skal gjøre med det. I den siste delen av boka er det mange faktaopplysninger: om psykisk sykdom, om hvem som kan hjelpe når man får problemer, om taushetsplikt og om mye annet.

Forfatteren Arnhild Lauveng er psykologspesialist. Hun har arbeidet som psykolog i offentlig sektor og er i dag doktorgradsstipendiat ved Akershus Universitetssykehus.

*Noe mye mer annet - om ungdom og psykisk helse, Universitetsforlaget*

#### BOOKOMTALE



### Hvordan hjelpe barn

Denne samlingen korte, poengterte tekster viser hvordan voksne kan hjelpe barn med å håndtere en vanskelig virkelighet. Elevene som har mistet en klassekamerat, den tamilske gutten som sliter med krigstraumer, jenta som blir mobbet.

Forfatter Magne Raundalen er barnepsykolog og knyttet til Senter for krisepsykologi i Bergen. Jon-Håkon Schultz har doktorgrad i spesialpedagogikk og arbeider som forsker ved Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress i Oslo og ved Universitetet i Tromsø.

*Barn av virkeligheten, Universitetsforlaget*